

Praksa i misao revolucije

josip broz tito

Šezdeset godina revolucionarne borbe Saveza komunista Jugoslavije

I

Komunistička partija Jugoslavije nastala je iz revolucionarnog jezgra socijalističkog pokreta i socijaldemokratskih partija u zemljama današnje Jugoslavije, koje su se javile krajem devetnaestog i početkom dvadesetog vijeka. Djelujući u uslovima veoma sporog razvitka kapitalističkog načina proizvodnje i moderne radničke klase, one su, bez većih revolucionarnih tradicija, ušle u etapu velike krize svjetskog kapitalističkog sistema otvorene prvim svjetskim ratom. Tek su veliki revolucionarni potresi u završnoj fazi rata, kojim je dala pečat velika oktobarska revolucija otvarajući epohu socijalističkog preobražaja svijeta, a zatim spontani pokreti masa u nekim zemljama, a naročito jugoslavenskim, podstakli proces idejnih previranja i jačanja revolucionarnih krila u tim partijama. Pod uticajem tih faktora već je na Kongresu ujedinjenja, odnosno osnivačkom kongresu Socijalističke radničke partije Jugoslavije (komunista) pobijedila orijentacija na prihvatanje revolucionarnog puta društvenih promjena, što se izrazilo i u pristupanju tek formiranoj Trećoj komunističkoj internacionali.

Međutim, Partija nije razradila koncept revolucionarne borbe koji bi se zasnivao na stvarnim društvenim, socijalnim i nacionalnim faktorima koji su tadašnju situaciju činili revolucionarnom. To se posebno odnosi na nacionalno i seljačko pitanje. Nacionalno pitanje svedeno je na ustavno, a seljačko se nije ni nalazilo u programu Partije sve do 1928. godine. Iako je brzo izrasla u masovnu i veoma uticajnu političku snagu u zemlji, Komunistička partija Jugoslavije nije imala dovoljno snage da se odupre nasrtajima režima.

Bio je to dobrim dijelom i rezultat objektivnih uslova. Zajednička država naroda Jugoslavije iznevjerila je njihove težnje i očekivanja. Ona je nastala i izgrađivana u atmosferi brutalnog suzbijanja revolucionarnog raspoloženja narodnih masa. Vladajuća buržoazija, u prvom redu velikosrpska, pošla je putem izgradnje poretka najgrubljeg izrabljivanja, nacionalnog ugnjetavanja i političkog bespravlja. Razumije se, prvi uslov za to bio je obračun s revolucionarnim radničkim pokretom, s njegovom avangardom — Komunističkom partijom. Zakonom o zaštiti države njena aktivnost proglašena je zločinom, a komunisti osuđivani na dugogodišnju robiju, pa i mučki ubijani.

Idejno sazrijevanje Komunističke partije Jugoslavije i iznalaženje pravih puteva revolucionarne borbe predstavljali su dugotrajan i mukotran proces. Njega nisu ometali samo ostaci idejnog nasleđa socijaldemokratskog reformizma, već i dogmatizma koji je rano opteretio i vodeći vrh svjetskog komunističkog pokreta — Kominternu. Taj se dogmatizam osobito izražavao u poznatoj shemi o dvije etape revolucije, što je našu Partiju odvlačilo od stvarnih problema. Poznato je da je iz Kominterne, iz dokumenata njenog V kongresa, 1928. godine, potekla ocjena o sazrijevanju uslova za buržoasko-demokratsku revoluciju u Jugoslaviji, što se negativno odrazilo na aktivnost Komunističke partije Jugoslavije. Poznato je, isto tako, i ono docnije uporno insistiranje iz Kominterne da u toku narodnooslobodilačke borbe ne pokrećemo pitanje društvenog uređenja. Jer, to će, navodno, biti sadržaj druge etape borbe, koja će nastati tek posle sloma osovinskih sila. Komunistička partija Jugoslavije suprotstavila se tome u praksi. Nije bilo moguće povesti mase u oslobodilačku borbu, a da im se jasno ne predoči revolucionarna perspektiva. Pri tome je veliku ulogu imao pravilan stav KPJ o nacionalnom pitanju.

Kad je riječ o idejnom i političkom sazrijevanju Komunističke partije Jugoslavije i izgrađivanju njenog revolucionarnog programa, treba imati u vidu više faza kroz koje je taj proces prolazio.

Neposredno poslije Obznane, 1920. i Zakona o zaštiti države, 1921, koji su nanijeli teške udarce našoj Partiji, krenulo se gotovo od početka. Malobrojni komunistički aktivisti koji su ostali dosledni revolucionarnom putu povelili su borbu za usvajanje organizacionih i idejnih načela izgradnje ilegalne kadrovske partije i za iznalaženje pogodnih oblika njenog povezivanja s radničkom klasom i drugim radnim slojevima. Na tome, kao i na osnovnim programskim pitanjima, u vrhovima Partije razvila se žestoka idejna borba. To je bio sadržaj zemaljskih partijskih konferencija održanih u periodu od 1921. do 1924. godine.

Iako su tada bile postavljene osnove revolucionarne partije, u praksi se sporo kretalo naprijed. Najveću štetu nanosile su poznate frakcijske borbe u vrhovima Partije. Oštar sukob dviju frakcija, lijeve i desne, nastalih u periodu raščiscavanja osnovnih idejnih, političkih i organizacionih pitanja, poprimao je sve više neprincipijelan karakter i svodio se na borbu za vodeću poziciju u Partiji. Ovi sukobi, naročito u periodu između Trećeg i Četvrtog kongresa, gotovo su paralisali političku aktivnost Partije i doveli je na ivicu rascijepa.

Revolucionarni kurs u Partiji, koji se u to vrijeme javio kao reakcija na frakcijske borbe u njenim vrhovima — a nosioci tog kursa bili su radnici — komunisti — doveo je do obračuna sa frakcijama. Osobito značajno mjesto u tome imala je Osmajmjesna konferencija KPJ u Zagrebu 1928. godine. Taj otpor frakcijama bio je inspirisan težnjom da se Partija odlučnije otvori prema radničkoj klasi i drugim radnim slojevima, da napusti dotadašnje zavjereničke i sektaške metode, da svoju aktivnost prenese u radne mase, da ih organizuje i predvodi u akcijama za njihove svakodnevnne zahtjeve.

Taj novi kurs nije, međutim, još u to vrijeme odnio prevagu u životu i djelatnosti Partije. Ubrzo je uslijedila šestojanuarska diktatura, koja se brutalno okomila na Komunističku partiju. Njeni najbolji kadrovi pali su kao žrtve terora, dok su mnogi i mnogi osuđeni na dugogodišnju robiju. Tome je znatno doprinio i sektaški kurs Partije izražen u paroli oružanog ustanka.

Poznato je da je u godinama diktature Partija bila organizaciono razbijena i s krnjim rukovodstvom koje je prešlo u inostranstvo, odakle nije moglo da efikasno usmjerava rad na obnavljanju partijskih organizacija i njihovu političku aktivnost. No, uprkos svim teškoćama i preprekama, Partija je bila u stanju da nastavi borbu za usvajanje novog kursa, zahvaljujući organizacijama komunista, prije svega u radničkim centrima. Nosioći toga kursa postali su oni partijski aktivisti koji su, uglavnom, bili na robiji i koji su se razvijali i kalili u svakodnevnoj borbi radničke klase, a kojima je bilo strano frakcionaštvo i sektaštvo. Oni su na stvarnim problemima i zahtjevima radnih masa umjeli da okupljaju nove borbe i da proširuju politički uticaj Partije.

Proširivanju političke platforme Partije posebno je doprinijela orijentacija na stvaranje Narodnog fronta, prihvaćena na Sedmom kongresu Kominterne 1935. godine. Snažna aktivnost Partije na toj liniji, naročito u kampanji za petomajske izbore 1935. godine, obilježila je njen prvi širi prodor u politički život zemlje. Težnja za konsolidacijom i uspješnijom političkom akcijom bila je izražena i u sve odlučnijem isticanju zahtjeva da se ukloni već godinama postojeći raskorak između organizacija u zemlji i rukovodstva u inostranstvu. Tada su pretežni dio rukovodstva činili kadrovi koji su duže vrijeme proveli u emigraciji. Mnogi od njih bili su opterećeni frakcionaštvom, pa i karijerizmom koji se razvijao u sistemu birokratskog aparata Kominterne. Prvi radikalna prelom u tom pogledu izvršen je odlukom savjetovanja rukovodećeg aktiva KPJ u Moskvi 1936. godine o prelasku rukovodstva u zemlju i mjerama koje smo u tom cilju sproveli. Bez obzira na sve rizike ilegalnog rada u uslovima policijskog progona, prisustvo rukovodećeg kadra u zemlji smatrali smo krupnim principijalnim i političkim pitanjem.

Šta je u to vrijeme u aktivnosti Partije bilo najznačajnije? To je, nesumnjivo, bila činjenica da smo mi, u skladu sa uslovima u našoj zemlji, razradili koncept borbe koji se zasnivao na saznanju o neminovnosti skorog revolucionarnog rasplesa, a koji je polazio od široke socijalne osnove predstojeće revolucije. Nastupio je, dakle, period u kojem je naša Partija uspjela da jasno formuliše svoje poglede i stavove o svim problemima koji su bili prisutni u društvenom životu zemlje i da pokrene mase u borbu za njihovo rješavanje. Bila su to krupna pitanja, počev od onih koja su se neposredno ticala položaja radničke klase i milionskog radnog seljaštva, preko zahtjeva za demokratizaciju političkog života i rješavanje nacionalnog pitanja, do odbrane nezavisnosti zemlje koja je, narastanjem agresivnog pritiska fašističkih sila, bila sve više ugrožena.

Polazeći od toga, Partija se otvarala prema svim opozicionim buržoaskim strankama i predlagala im je saradnju, što su njihovi vrhovi odbili. Međutim, takvom svojom aktivnošću, Partija je uticala na proces diferencijacije u širokim slojevima naroda, podstičući njihovo sve vidnije kretanje ulijevo i otpor reakcionarnoj politici vladajućeg režima. Na toj osnovi oko Partije se stvarao sve širi revolucionarno-demokratski, antifašistički pokret masa.

Razumije se, uslov za sve to bio je da i sama Partija do najvećeg stepena bude organizaciono i idejno-politički jedinstvena.

milan miletić: TITO

na. Zbog toga su pitanja unutrašnje konsolidacije bila u centru naše pažnje. Odlučno smo raskrstili sa svim onim što je bilo frakcionaško i birokratsko. U pogledu materijalnog obezbeđenja partijske aktivnosti oslonili smo se isključivo na izvore u samoj zemlji, u našem radničkom i antifašističkom pokretu. Istrajali smo u složenoj borbi za otklanjanje krize položaja naše Partije u Kominterni i opasnosti od njenog raspuštanja u periodu staljinističkih čistki. U zemlji smo organizovali partijske škole i kurseve. Razbili smo ostatke sektaštva. Masovnim političkim radom i jačanjem uticaja Partije stvorili smo mogućnosti za omasovljenje njenih redova, za pretvaranjem njenih organizacija u vodeću snagu političkih akcija masa. Pošli smo putem stvaranja nacionalnih organizacija KP, u okviru KPJ, da i time istaknemo jedinstvo i nedjeljivost borbe za socijalno i nacionalno, ukazujući masama na jedino mogući put ostvarenja nacionalne ravnopravnosti.

U borbi za stvaranje širokog revolucionarno-demokratskog pokreta posebna uloga pripadala je Savezu komunističke omladine Jugoslavije. Iz redova omladine, naročito u godinama diktature, regrutovan je najborbeniji i najbrojniji dio partijskog članstva i istaknutih partijskih aktivista. Stoga smo odlučno napustili dugogodišnju praksu održavanja SKOJ-a kao uske i malobrojne organizacije i pošli smo putem okupljanja i aktiviranja omladinskih masa. Ubrzano je omasovljavanje SKOJ-a, koji je izrastao u borbeno jezgro širokog omladinskog pokreta.

U godinama uoči i na početku drugog svjetskog rata, sve više je dolazila do izražaja nemogućnost vladajuće buržoazije da otkloni uzroke permanentne krize koja je potresala staru Jugoslaviju.

Sve je brže tekao proces izolacije buržoaskih političkih stranaka od naroda, a njegova kulminacija došla je poslije sporazuma Cvetković—Maček i raspadanja bloka Udružene opozicije. Jedinstvena samo u borbi protiv revolucionarnog radničkog pokreta i Komunističke partije Jugoslavije, vodstva tih stranaka nisu, razumije se, bila ni spremna, ni sposobna da riješe unutrašnje probleme i protivvrječnosti i da nađu izlaz u uslovima sve neposrednije opasnosti od agresije fašističkih sila.

Uporedo sa produblјavanjem političke krize buržoaskog sistema, Komunistička partija Jugoslavije je razrađivala svoj program borbe za demokratizaciju i odbranu nezavisnosti zemlje. U tom pogledu posebno mjesto zauzima Peta zemaljska konferencija KPJ, oktobra 1940. godine, koja je pokazala da je Partija spremna i bez kolebanja išla u susret događajima sudbonosnim ne samo za narode i narodnosti Jugoslavije, već i za cijelo čovječanstvo.

To je najbolje potvrdila njena uloga u burnim martovskim događajima koji su uslijedili kao odgovor na kapitulantski akt vlade Cvetković—Maček o pristupanju Kraljevine Jugoslavije fašističkom Trojnom paktu. Ističući neophodnost dubokih unut-

rašnjih demokratskih promjena kao pretpostavke za jačanje odbrambenih sposobnosti zemlje, Komunistička partija Jugoslavije nije imala iluziju u odbrambenu sposobnost vojske stare Jugoslavije s obzirom na kapitulantsko držanje vladajućih krugova.

Partija je, u vrijeme agresije fašističkih sila, i mnogo prije toga, preduzela sve mjere da ispuni svoju patriotsku dužnost. Kada je došlo do raspadanja jugoslavenske vojske, ona je još više ubrzala organizovanje borbe protiv okupatora i njegovih domaćih slugu. Njena osnovna programska koncepcija do rata — borba za demokratizaciju i odbranu nezavisnosti — prerasla je poslije okupacije u platformu borbe protiv okupatora za oslobođenje zemlje i revolucionarni preobražaj društva. Za Komunističku partiju Jugoslavije bio je to onaj trenutak koji je označio neminovnost historijske smjene vodećih klasnih snaga u jugoslavenskom društvu.

Pri tome Komunistička partija Jugoslavije nije isticala paruolu socijalističke revolucije. Ona se izjasnila za široki narodno-oslobodilački front i bila inicijator okupljanja svih patriotskih snaga na platformi borbe protiv okupatora i njegovih domaćih saradnika. Njeno insistiranje na osnovnoj nacionalnoj obavezi svih istinskih patriotskih snaga da brane svoju zemlju i njen kurs na stvaranju opšteg oslobodilačkog fronta ubrzalo je proces diferencijacije u masama i njihovo okupljanje oko programa Partije.

Ono od čega nismo odstupali, ni u periodu priprema ni u vrijeme oružane oslobodilačke borbe, bila je riješenost da širokim narodnim slojevima Jugoslavije otvorimo perspektivu da će oslobodilačkom borbom ostvariti svoje davnašnje socijalne i nacionalne težnje, da nema povratka na staro. Takva svijest mogla je da ovlada masama samo pod uslovom da oružane akcije partizanskih odreda od samog početka prati i odgovarajuća demokratska aktivnost masa koja će to obezbjeđivati. Zato se uporedo sa prvim uspjesima oružanih akcija, umjesto starih organa vlasti koji su se stavili u službu okupatora, stvaraju organi vlasti naoružanog naroda — narodnooslobodilački odbori. U isto vrijeme, aktivnošću nacionalnih rukovodstava Partije u pripremanju i pokretanju ustanka, te stvaranjem nacionalnih vojnih i političkih rukovodstava ustanka, narodnooslobodilački pokret je već na samom početku u praksi pokazao put rješavanja nacionalnog pitanja i uređivanja međunarodnih odnosa na osnovama bratstva i ravnopravnosti.

Uspjesi oružane oslobodilačke borbe širom zemlje, koja je već u toku ljeta 1941. dostigla razmjere opšteg narodnog ustanka, tako da smo krajem te godine imali 80.000 boraca — što je predstavljalo jedinstven primjer u porobljenoj Evropi — potvrdili su pravilnost linije KPJ i presudno uticali na dalji proces političkog pregrupisanja. Politički vrhovi jugoslavenske buržoazije sve otvorenije su se konfrontirali protiv ustanka. Nije, naravno, slučajno što je vlada u izbjeglištvu, poslije oružanog napada Mihailovičevih četnika na partizanske snage u Srbiji, novembra 1941. proglasila njegove odrede »kravljevskom vojskom u otadžbini«, a Dražu Mihailovića svojim ministrom vojske i morarice.

Proširivanjem fronta kolaboracije, u koji su se, na ovaj ili onaj način, svrstale sve vodeće snage starog društva, ionako složeni uslovi, u kojima se razvijala oslobodilačka borba, postali su još teži. Oružanom akcijom protiv ustanka i propagandom o odlaganju borbe »za povoljnije uslove« te snage su znatno doprinijele mjestimičnim uspjesima prvih okupatorskih ofanziva protiv ustaničkih žarišta u Srbiji, Crnoj Gori, Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Sloveniji u prvoj godini narodnooslobodilačkog rata. Poreg toga, izbjeglička vlada je osigurala četnicima moralnu i materijalnu podršku zapadnih sila. Zbog toga je prvih godina rata narodnooslobodilački pokret ostao bez podrške i pomoći sa strane.

No, i pored toga, ni okupatori ni snage domaće buržoazije nisu postigli svoje ciljeve. Okupator je u našoj zemlji naišao na ratni front koji nije očekivao. Pokušaj domaće buržoazije da izazivanjem građanskog rata izoluje KPJ od naroda pretrpio je poraz. I ona je krenula putem otvorene nacionalne izdaje, sa kojeg više nije bilo povratka. Time je vezala svoju sudbinu, sudbinu vladajućeg poretka za sudbinu okupatora. Zbog toga je pobjeda nad okupatorom značila i odlučujuću nad domaćom buržoazijom — pobjedu socijalističke revolucije.

U takvim uslovima, Komunistička partija Jugoslavije, dosljedno razvijajući politiku i strategiju narodnooslobodilačke borbe otklonila je i opasnosti od skretanja ustanka na liniju građanskog rata. Takav kurs bio je moguć prije svega zbog toga što je Partija već stajala na čelu snažnog oslobodilačkog pokreta i što se već bila afirmisala u širokim slojevima naroda kao jedina istinski patriotska snaga. Ona je isticala jedinstvo borbe protiv okupatora i protiv snaga starog poretka, ujedinjenih u nacionalnoj izdaji. Na toj osnovi vodila je borbu protiv domaće buržoaske reakcije i njenog vodećeg centra u emigraciji, sa izbjegličkom vladom i kraljem na čelu.

Krajem 1942. godine izvojevane su već krupne pobjede. Njihov najviši izraz bilo je osnivanje Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije kao opštepitičkog tijela narodno-oslobodilačkog pokreta. U to vrijeme širom naše zemlje organizovano je djelovala vlast narodnooslobodilačkog pokreta, koju je narod prihvatio kao istinski svoju, kao osnovicu nove organizacije čije su se konture već tada jasno ocrtavale. Poznato je da smo na sugestiju iz Kominterne odustajali da već tada, na osnivačkoj skupštini Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja

Jugoslavije, proglasimo stvaranje najviših zakonodavnih i izvršnih tijela. Ali, nismo propustili da u dokumentima Prvog zasjedanja Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije osudimo izdajničku vladu u izbjeglištvu i da izrazimo riješenost narodnooslobodilačkog pokreta da se odlučno suprotstavi njenim nastojanjima da obnovi stari, preživjeli poredak.

Kao i u razradi političke platforme i strateških pravaca oslobodilačke borbe, Komunistička partija Jugoslavije je iznalažila isto tako originalna rješenja u stvaranju i izgrađivanju oružanih snaga i vođenju oslobodilačkog rata. Tu su korijeni i našeg današnjeg sistema opštenarodne odbrane. Od odlučujućeg značaja bila su blagovremena rješenja u svakoj etapi razvitka rata i revolucije. Takav karakter imale su odluke Savjetovanja u Stolicama, septembra 1941, odluka o stvaranju proleterskih udarnih brigada, decembra 1941, odluka o stvaranju divizija i korpusa Narodnooslobodilačke vojske, novembra 1942. i odluka o stvaranju armija u završnoj etapi rata. Kroz sve to vrijeme Komunistička partija Jugoslavije je svojom rukovodećom ulogom u našoj Armiji bila garancija njenih visokih moralnih i borbenih vrijednosti i svih njenih pobjeda.

Velike bitke na Neretvi i Sutjesci, i druge pobjede izvojevala je tokom 1943. godine, označile su prekretnicu u razvitku našeg rata i revolucije. U to vrijeme Narodnooslobodilačka vojska izrasla je u snažnu Armiju sposobnu da, u okviru opštih napora antihitlerovske koalicije, dovede rat na našem tlu do konačne pobjede. Istina o borbi naših naroda konačno je prokrčila put u svijet. Naša Armija je priznata kao saveznička: saveznici su se saglasili da je materijalno pomognu i sa njom ostvare borbeno sadejstvo. Poražene su snage domaće izdajničke buržoazije. Trijumfovala je politika naše Partije u stvaranju jedinstva najširih narodnih slojeva i bratstva naroda i narodnosti Jugoslavije u oslobodilačkoj i revolucionarnoj borbi. To je posebno došlo do izražaja u masovnim organizacijama Narodnooslobodilačkog fronta, Ujedinjenog saveza antifašističke omladine i Antifašističkog fronta žena Jugoslavije. Novi organi vlasti — od narodnooslobodilačkih odbora, koji su izdržali probu u surovim uslovima rata, do najviših nacionalnih političkih tijela — bili su rezultat borbe naroda i izvojevanog prava da sam odlučuje o svojoj sudbini.

Zasnovane na ovim pobjedama, historijske odluke Drugog zasjedanja Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije u Jajcu, 29. novembra 1943, označile su revolucionarnu smjenu vlasti i rađanje nove Jugoslavije. Ovoga puta nismo obavještavali nikoga vani, jer smo bili čvrsto uvjereni da to zahtjeva interes naše oslobodilačke borbe i revolucije, kao i interes antifašističke borbe u cjelini. Mnogima van granica naše zemlje te odluke se nisu svidjele. Zna se i zašto, pa nije nimalo slučajno što ih čak i danas otvoreno napadaju. Za odluke u Jajcu već su se bili nedvosmisleno izjasnili svi naši narodi i narodnosti svojom oružanom borbom i žrtvama. Uostalom, poznato je cijelom svijetu da mi novu Jugoslaviju nismo izvojevali za zelenim stolom, već na bojnopolju gdje je pao svaki deseti stanovnik naše zemlje. Poznato je takođe da je krajem rata naša Armija imala 800.000 boraca.

Jedan od najsloženijih problema koje je naša Partija rješavala u završnoj etapi rata bilo je pitanje međunarodnog priznanja nove Jugoslavije i obezbjeđenja njene budućnosti. Pogotovo kad se ima u vidu dogovor Čerčila i Staljina o podjeli sfera uticaja u Jugoslaviji. Zbog odnosa unutar antihitlerovske koalicije mi smo išli na sporazum između Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije i rekonstruisane vlade u izbjeglištvu. Poznato je kako su se te stvari dalje razvijale. Sporazum je, u stvari, doveo do daljeg raspadanja u taboru kontrarevolucije i do učvršćivanja jedinstva naroda oko Komunističke partije Jugoslavije. U završnoj etapi rata nastavljena je intenzivna aktivnost u izgrađivanju nove državne organizacije na temelju odluka Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije. Proširen je i ojačan sistem nove narodne vlasti. Formirane su i republičke vlade. Težište revolucije pomjereno je u oblast ekonomike, na stvaranju uslova za promjene u svojim odnosima.

Jednom rečju, historijska je zasluga naše Partije što je, zahvaljujući besprimjernom herojstvu i požrtvovanju komunista, dovela narodnooslobodilačku borbu do konačne pobjede i obezbijedila bitne pretpostavke za socijalistički razvitak nove Jugoslavije.

U godinama neposredno po oslobođenju, u politici Komunističke partije Jugoslavije jasno se ističu dva osnovna strateška pravca: borba za obnovu ratom razorene zemlje i njeno izvlačenje iz naslijeđene zaostalosti i borba za očuvanje nezavisnosti. To je značilo obezbjeđenje kontinuiteta naše revolucije, izraženo u borbi naše Partije za socijalističku, samoupravnu i nesvrstanu Jugoslaviju.

Nerazvijenost materijalnih proizvodnih snaga i cijele društvene nadgradnje, a posebno velika ratna razaranja, predstavljali su veoma veliku kočnicu razvijanju novih društvenih odnosa. Oslanjajući se na revolucionarni entuzijazam radnih ljudi, Partija je mobilisala široke narodne mase u obnovi zemlje, a zatim i u izvršavanju obimnih zadataka izgradnje predviđenih prvim Petogodišnjim planom.

Veliku prepreku tim našim naporima predstavljali su međunarodni odnosi koji su se razvijali u atmosferi hladnog rata i, s tim u vezi, složeni međunarodni položaj naše zemlje. Poslije pritiska zapadnih sila još krajem rata, a naročito za vrijeme poznate tršćanske krize, došao je napad Informbiroa, juna 1948. godine, koji je ubrzo dobio razmjere žestoke višegodišnje kampanje

božidar jakac: TITO

protiv Komunističke partije Jugoslavije i naše zemlje. Staljinov kurs potčinjavanja komunističkih partija u okviru Kominterne u godinama uoči drugog svjetskog rata, došao je poslije rata do grubog izražaja u odnosu na našu zemlju. Iza parole o potrebi monolitnog jedinstva socijalističkih zemalja stajao je hegemonizam.

Još u godinama uoči rata i naročito u toku rata, Komunistička partija Jugoslavije se suprotstavljala tendencijama da se njena politika podredi interesima Staljinove globalne strategije. Kao što sam već rekao, mi nismo prihvatili tezu o »dvije etape revolucije«, i smjelo smo krčili puteve pobjedonosne socijalističke revolucije u narodnooslobodilačkom ratu, u skladu sa našim uslovima i težnjama radničke klase i naroda. Time je bila obezbijedena istinska nezavisnost nove Jugoslavije, a politika podjele interesnih sfera u našoj zemlji doživjela je potpuni krah. Sa takvih pozicija, Komunistička partija Jugoslavije se suprotstavila Staljinovim nastojanjima da uspostavi kontrolu nad Jugoslavijom. A kada je došla Rezolucija Informbiroa, Komunistička partija Jugoslavije je pružila odlučan otpor i u tome je istrajala uprkos višegodišnjoj kampanji, ekonomskoj blokadi, vojnim i drugim pritiscima.

Nepokolebljivo jedinstvo Komunističke partije Jugoslavije i jednodušna podrška naroda u otporu staljinističkom pritisku omogućili su da naša zemlja odoli svim iskušenjima i savlada sve teškoće. Jugoslovenski komunisti našli su prave odgovore o uzrocima krize u međunarodnom radničkom pokretu koja je izbila Rezolucijom Informbiroa i antijugoslovenskom kampanjom. Ubrzo su bila otvorena sva suštinska pitanja teorije i prakse socijalizma — o državnoj svojini i svojini u socijalizmu uopšte, o diktaturi proletarijata kao državi prelaznog perioda, o procesu odumiranja države, o socijalističkim društvenim odnosima, o mjestu i ulozi Partije, o odnosima među socijalističkim državama i komunističkim partijama, o međunarodnim odnosima i putevima borbe za mir, itd.

Tražeci odgovore na ta pitanja, naša Partija je razradila teorijske osnove dalje borbe za razvijanje socijalističkih društvenih odnosa u našoj zemlji na osnovama samoupravljanja. U isto vrijeme, afirmisala je svoje stavove u borbi za mir, ravnopravnu saradnju i nove međunarodne političke i ekonomske odnose, što je kasnije snažno došlo do izražaja u politici nesvrstanosti...

(Josip Broz Tito: »Sezdeset godina revolucionarne borbe Saveza komunista Jugoslavije«, Izdavački centar »Komunist«, Beograd, 1979, str. 6—19)

U revoluciji narodi nađu sebe

Revolucijom ili revolucionarnom promjenom društvenog sistema može se nazvati samo ona promjena koja donosi novi, viši oblik društvenog uređenja, koja ukida stare preživjele društvene formacije, forme koje koče razvitak — ekonomski, politički, kulturni itd. — umjesto da ga pokreću naprijed ka sve višem i savršenijem obliku. Samo takve promjene mogu se nazvati revolucionarnim, a sve drugo su obični pučevi ili čak kontra-revolucije...

...U revoluciji narodi obično nađu sami sebe, upoznaju svoju vrijednost, upoznaju svoje stvaralačke snage. U revoluciji se narodi podmlade, preobraze, probude se iz svoje učmalosti i tada u svom revolucionarnom poletu razvijaju takvu stvaralačku energiju i u kratkom vremenu stvaraju takva djela koja se ne mogu zamisliti u starom preživjelom društvu. Prema tome, revolucija je u razvitku društva motorna snaga koja pokreće ljudsko društvo naprijed onoga časa kada se stari oblik već pokazao nemogućim, kada se pokazao kao kočnica progresa. Prema tome, kroz revoluciju napredne snage društva ostvaruju viši, pravedniji oblik društvenog uređenja.

(Josip Broz Tito: »Govori i članci«, »Naprijed«, Zagreb, 1959, knj. IV, str. 30)

...Dok u prvom periodu revolucije, u oružanom sukobu, kad se ogromne mase pokrenu revolucija nekako lakše ide naprijed; kad mase idu da ruše ono što je preživjelo sebe, što je zastarjelo i što im je stvorilo nesnosne uslove života, manje ima takvih potresa ili su vrlo rijetki, a prosto su pojedinačni takvi slučajevi da ljudi ispadaju iz kola revolucije. Ali u mirnodopskom revolucionarnom razvitku, to jest poslije oružanog sukoba i pobjede revolucije, kad se ljudi koji su nosioci te revolucije susreću i sukobljavaju sa svim mogućim podvodnim stijenama Scile i Haribde, kad postane teško, tada, a naročito kad ne ide tako lako... kako su neki utvarali i uobražavali da može ići, tada slabiji polagano dižu ruke, bacaju koplje u trnje... i nalaze sve moguće izgovore, teorije i filozofije kako bi osudili takav... razvitak društvenog preobražaja.

(Tito, knj. IX, str. 23)

U vatri oslobodilačkog rata, u kome su se u Jugoslaviji našli na jednoj strani Komunistička partija, na čelu klase i svih progresivnih snaga koje su mrzile fašizam i mračnu prošlost, a na drugoj okupatori i domaći kvislinzi, koji su izdajnički pomagali okupatore u borbi protiv narodnooslobodilačkog pokreta — u nejednakoj i teškoj borbi, nadahnuti učenjem Marksa, Engelsa i Lenjina i iskustvom velike oktobarske revolucije, mi smo počeli stvarati osnovne za novo socijalističko društveno uređenje u Jugoslaviji.

(Josip Broz Tito: »Govori i članci«, knjiga XI, »Naprijed«, Zagreb, 1959, str. 456, 459—460)

Interesi radničke klase su interesi nacije, a interesi nacije su interesi radničke klase

(iz referata na X kongresu SKJ)

...Historijski značaj ima uspostavljanje novih odnosa u Federaciji, koji znače dalje razvijanje i obogaćivanje ravnopravnosti među narodima i narodnostima, odnosno republikama i pokrajinama. To je i osnova za dalje jačanje bratstva i jedinstva, socijalističke solidarnosti, za dalje učvršćenje naše višenacionalne zajednice. Novi karakter Federacije, kako je izražen najprije u amandmanima, a zatim u novom Ustavu, pokazuje dosljednost Saveza komunista i svih socijalističkih snaga da i odnose među narodima i narodnostima razvijaju na osnovama na kojima se izgrađuje cjelokupni društveni sistem.

Svojom aktivnošću između dva kongresa — prije svega, borbom za socijalističko samoupravljanje — Savez komunista je udario snažan pečat daljoj afirmaciji i učvršćivanju klasnog samoupravnog koncepta u razvijanju međunarodnih odnosa. Time je potvrdio svoju revolucionarnu dosljednost u ostvarivanju nacionalne ravnopravnosti i jačanja bratstva i jedinstva naroda i narodnosti Jugoslavije.

Promjene na liniji jačanja samoupravljanja, nacionalističke snage su doživjele kao gubitak svojih pozicija. Zbog toga su išle direktno na zaoštavanje međunarodnih odnosa sa ciljem da tokove društvenog razvoja skrenu na puteve buržoaskog nacionalizma i birokratskog centralizma. Protiv ovih tendencija i snaga koje su počele da potkopavaju jedinstvo i temelje naše zajednice Savez komunista je morao povesti beskompromisnu borbu.

Na 21. sjednici Predsjedništva SKJ ovim snagama je zadat odlučujući udarac. No, pogriješili bismo ako bismo smatrali da

je bitka protiv nacionalizma završena. Klasni neprijatelj, iako se pritajio, i dalje pokušava da ometa naš socijalistički samoupravni razvitak. A nacionalizam je bio i ostao glavno uporište antisocijalističkog djelovanja, zastava pod kojom se okupljaju antisamoupravne i reakcionarne snage. Zato se moramo stalno i energično boriti protiv svih društvenih i idejnih izvora nacionalizma.

Ti izvori se nalaze u ideologiji i političkim ciljevima ostataka klasnog neprijatelja i drugih reakcionarnih i antisocijalističkih snaga. Nalaze se i u shvatanjima jednog malograđanskog sloja našeg društva, koji, uzmičući pred teškoćama socijalističkog razvoja, rješenja za svoje probleme traži u buržoaskom nacionalizmu. Najzad, izvori nacionalizma su i u nekim negativnim pojavama u razvoju društveno-ekonomskih odnosa i stvaranju birokratsko-tehnokratskih grupa, čije se nastajanje i društvena moć zasnivaju na raspolaganju otuđenim sredstvima društvene akumulacije.

Zato, dosljednim razvijanjem samoupravnih odnosa i učvršćivanjem društveno-ekonomskog položaja radnika — koji mu obezbjeđuje da bude gospodar dohotka kojega je stvorio i da odlučuje o proširenoj reprodukciji — podsijecaju se korijeni ne samo raznim tehnobirokratskim tendencijama nego i nacionalističkim pojavama koje se javljaju na toj osnovi.

Polazeći sa tih idejnih osnova mi smo, najprije amandmanima, a zatim novim Ustavom, izgradili federativni sistem, jedinstven u svijetu po svojoj principijelnoj dosljednosti. Ravnopravnost i solidarnost među narodima i narodnostima zasnovani su na socijalističkim samoupravnim produkcionskim odnosima. Činjenica da radnik u udruženom radu raspolaze sredstvima i rezultatima svoga rada, omogućava svakom narodu i narodnosti da slobodno raspolaze ostvarenim viškom rada, odnosno da odlučuje o uslovima svoga ekonomskog, kulturnog i uopšte društvenog razvitka. Na toj osnovi dosljedno je sprovedeno načelo da republike i pokrajine imaju pravo i odgovornost da — u skladu sa jedinstvenim društveno-ekonomskim sistemom, jedinstvenim osnovama političkog sistema i zajedničkim interesima koje su utvrdili Ustavom SFRJ — samostalno uređuju svoje unutrašnje odnose, kao i da ravnopravno odlučuju o zajedničkim poslovima u Federaciji.

Time se otklanja i lažna dilema koju su ubacili nacionalisti o prioritetu nacionalnog nad klasnim interesom i o podvajanju ta dva interesa. U socijalističkim samoupravnim odnosima interesi radničke klase, koja se izborila za položaj vladajuće klase u naciji, postaju interesi nacije, a interesi nacije postaju interesi klase. Upravo zbog toga odnosi između nacija kod nas uspostavljaju se na principima samoupravljanja, na kojima se uspostavljaju i odnosi unutar same radničke klase.

Upravo takvi odnosi nužno pretpostavljaju razvijanje i jačanje solidarnosti među narodima i narodnostima, međusobnu podršku i uzajamno pomaganje. To je i realna osnova za dalje učvršćivanje bratstva i jedinstva. A bratstvo i jedinstvo, iskovan u narodnooslobodilačkom ratu, nikada nije bilo trenutni politički zahtjev. Ono je predstavljalo i predstavlja trajni, životni interes naših naroda i narodnosti, uslov obezbjeđenja njihove samobitnosti i garanciju njihovog slobodnog i svestranog razvitka u jugoslovenskoj socijalističkoj zajednici.

Naš put u socijalizam sastoji se u tome što mi marksističku nauku na datoj etapi primenjujemo u praksi u najtešnjem skladu sa specifičnim uslovima koji postoje u našoj zemlji

(Iz ekspozee u Narodnoj skupštini FNRI prilikom proglašavanja Osnovnog zakona o upravljanju državnim privrednim preduzećima i višim privrednim udruženjima od strane radnih kolektiva)

...Danas mi sami izgrađujemo socijalizam u našoj zemlji, ne upotrebljavamo više šablone, već se rukovodimo marksističkom naukom i idemo svojim putem, vodeći računa o specifičnim uslovima koji postoje u našoj zemlji. Šablone su do danas nama nanijeli mnogo teškoća i još uvijek se osjećaju njihove teške posljedice, jer su oni upravo stihijski ulazili u praksu naših ljudi i sada ih se teško oslobađaju, iako i sami to žele. Ali mi smo u posljednjem času preduzeli na svim linijama mjere da se prestane s takvom praksom. Zbog toga i postižemo svakog dana

sve veće i veće uspjehe u izgradnji. Ta uspješna realizacija marksističke nauke u našoj praksi omogućava nam i uspješnu borbu protiv revizionizma u toj nauci, a za pobjedu istine o našoj socijalističkoj zemlji. Mi smo se na praksi u svojoj zemlji ubijedili kako snažno i duboko osvjetljava ta nauka i najzamrenija pitanja: ko želi i ko je sposoban da je shvati i da razumije njen duh — tome nisu potrebni nikakvi drugi autoriteti, nikakvi tutori, nikakvi surogati marksističke nauke koji ga mogu samo skrenuti s pravilnog socijalističkog puta na put revizionizma.

Kod Marksa, Engelsa i Lenjina nalaze se, uglavnom, odgovori na sva principijelna pitanja, a razradu i primjenu tih principa u svakoj zemlji posebice mogu vršiti samo oni koji su izrasli iz njedara naroda dotične zemlje, koji poznaju probleme svoje zemlje, koji su izrasli iz njedara naroda dotične zemlje, koji poznaju probleme svoje zemlje, koji poznaju njenu historiju, njene običaje, njene slabosti i pozitivne strane, koji mogu budno pratiti sve pojave na licu mjesta, ali koji u isto vrijeme poznaju marksističku nauku, to jest — shvataju njen duh i umješno rukuju njome i sprovode je u praksi...

... Kad kažem da je naš put u skladu s marksističkom naukom, onda time ne mislim reći da je to jedini put u socijalizam i da se u svim zemljama mora raditi baš tako kako smo radili i kako radimo u Jugoslaviji. Ne, mi smatramo da je to jedini put samo za nas u Jugoslaviji. Različiti ekonomski, kulturni i drugi uslovi u raznim zemljama traže i različite forme u radu; nikakvi recepti ili šabloni nisu preporučljivi u tom smislu. Imamo marksističku nauku kao osnovu i samo moramo znati da se rukovodimo tom naukom u praksi, da njen duh, njen smisao pretvaramo u život. Iskustvo koje se stiče na osnovu te nauke najbolja je škola; razumije se, to iskustvo može poslužiti i drugima, ali ne u svim detaljima. Treba gledati pozitivne rezultate postignute u jednoj socijalističkoj zemlji, ali onda tražiti i najbolji odgovarajući metod za postizanje tih rezultata. Isto tako je važno vidjeti i negativne pojave i rezultate u jednoj socijalističkoj zemlji i onda nastojati da se to negativno iskustvo u svojoj zemlji izbjegne, da se nađe bolji način i bolje rješenje. S druge strane, kad komunisti kritikuju slabosti i nedostatke druge socijalističke zemlje, onda tu kritiku moraju zasnovati u prvom redu na posebnim uslovima koji postoje u dotičnoj zemlji, a ne na uslovima u njihovoj sopstvenoj zemlji...

... Prije svega želim tačno utvrditi u čemu je suština našeg puta u socijalizam. Da li je to nešto novo, što traži teoretsko obrazloženje, što bi negiralo pravilnost marksističke nauke i na sadašnjoj etapi, bar u nekim partijama? Razumije se da nije. Suština našeg puta u socijalizam, ili bolje reći u komunizam, može se definisati u svega nekoliko riječi: naš put u socijalizam sastoji se u tome što mi marksističku nauku na datoj etapi primjenjujemo u praksi u najtješnjem skladu sa specifičnim uslovima koji postoje u našoj zemlji. Za nas ta nauka nije dogma, već je sredstvo za rukovođenje, sredstvo za orijentaciju u svakoj konkretnoj situaciji, pa ma kako ona bila zamršena. Mi nastojimo da u sva naša djela unesemo duh te nauke, jer smo duboko uvjereni da je to pravilno i jer se potvrđuje u praksi — da su principi te nauke, blagodareći genijalnim naučnim predviđanjima naših velikih učitelja, i na današnjoj etapi međunarodnog zbivanja u punoj važnosti, i svako odstupanje od tih principa, bilo pod kakvim izgovorom, značilo bi revizionizam i izdaju stvari ne samo radničke klase već i čitavog progresivnog čovječanstva...

(JOSIP BROZ TITO: »Govori i članci«, knjiga V, »Naprijed«, Zagreb, 1959, str. 207—231)

SAMOUPRAVLJANJE

(petnaest godina iskustva i borbe)

... Prošlo je više od jedne i po decenije otkako smo uveli radničko samoupravljanje i time odredili osnovni pravac daljeg razvika našeg društva. To je otvorilo nove puteve razvika socijalizma i demokratskih društvenih odnosa, zasnovanih na oslobađanju rada. Iskustva radničkog samoupravljanja nailaze na sve šire interesovanje i u drugim zemljama i ono postaje sve značajnija idejna snaga doba u kome živimo.

Stvarajući uslove za pretvaranje državne u društvenu svojinu i za prevazilaženje etatističkih odnosa, radničko samoupravljanje je unijelo revolucionarne promjene u proizvodne i celokupne društveno-ekonomske i političke odnose. Razvijalo se, zatim, društveno samoupravljanje u svim oblastima života, afirmišući se kao osnovica cjelokupnog našeg političkog i društvenog uređenja.

marijan detoni: TITO

To ne znači da u primjeni društvenog samoupravljanja nema problema i slabosti i da se ono ne suočava sa objektivnim i subjektivnim teškoćama. To je i razumljivo, jer se na samoupravljanju zasnivaju osnovni međusobni odnosi ljudi u proizvodnji i zajedničkom radu. Ono predstavlja preobražaj u samom obliku države i društveno-političkih i ekonomskih odnosa.

Zbog toga moramo posvećivati posebnu pažnju razvoju samoupravljanja, ne samo u smislu učvršćivanja i daljeg razvijanja njegovih institucionalnih oblika, već, prije svega, u afirmaciji novih odnosa, što će voditi proširivanju materijalnih uslova za ravnopravne, demokratske i humane odnose.

U tome je velika odgovornost svih naših političkih kadrova koji moraju stvaralački da se angažuju u daljem razviku socijalističkih društvenih odnosa. Mora se prekinuti sa situacijama u kojima su, katkad, društveni odnosi zamagljeni, kada radni čovjek više ne zna šta je napredno i kakvi su idejno-politički stavovi komunista. Zato su neophodni postojanje idejne jasnoće i jedinstvo pogleda komunista na osnovna politička pitanja, naročito ona koja su sporna na idejno-političkom frontu u sadašnjem vremenu.

Osnovni prigovori, kod nas i u svijetu, samoupravljačkom društvu jesu u tome da samoupravljanje dovodi do nereda, neodgovornosti i anarhičnosti. Takva kritika, svjesna ili nesvjesna, prihvata se tu i tamo i u masama, jer one elementarno osuđuju svaki nered, svaku neodgovornost, i vrlo su osjetljive, naročito kada se radi o moralnim deformacijama i drugim slabostima. Zato treba pravilno ocjenjivati i postaviti samoupravne odnose. Mora se znati šta je u samoupravljanju stvarno napredno i stvaralačko, a što se skriva iza njegovih parola, a, u stvari, deformiše samoupravne odnose. Ja sam često naglašavao, i sada naglašavam, da samoupravljanje nije samo pravo nego i odgovornost i red, i da ono ne znači atomiziranje društva, već predstavlja podlogu za demokratsko povezivanje. Zato narodni predstavnici i sve svjesne snage, u prvom redu komunisti, moraju biti nosioci integracije na svim područjima stvaranja...

... Za društveno-ekonomsku poziciju radnika u društvenoj reprodukciji odlučujući značaj ima dosljedno sprovođenje u život načela da radniku pripada neotuđivo pravo da radi sredstvima u društvenoj svojini radi zadovoljavanja svojih ličnih i društvenih potreba i da, kao slobodan i ravnopravan sa drugim radnicima u udruženom radu, upravlja svojim radom i uslovima i rezultatima svoga rada. U tom pravcu se izražava suština osnovnog socijalističkog produkcionog odnosa, suština društvene svojine. Društvena svojina sredstava za proizvodnju, kao osnova oslobađanja rada i radničke klase, i bitna odredba socijalizma, pretpostavlja neposrednu upravu radnika nad tim sredstvima koja on sam stvara i svakodnevno obnavlja i koja su, u osnovi, samo njegov sopstveni minuli rad.

Ovakvim odnosom radnika prema sredstvima za proizvodnju data je i osnova veće efikasnosti sistema samoupravljanja, u poređenju sa bilo kojim drugim sistemom. Naime, kad je radnik, koji je osnovna proizvodna snaga društva, sam gospodar uslova i rezultata svoga rada, kada radi za sebe i upravlja svojim radom, to ga podstiče na razvijanje sopstvenih radnih sposobnosti, na ekonomiju rada i sredstava, i na racionalno raspolaganje rezultatima rada. Takav odnos prema radu radnik ne može imati ni u jednom drugom sistemu.

Ovakav društveno-ekonomski položaj radnika u osnovi je cjelokupnog sistema socijalističkih samoupravnih odnosa koje smo utvrdili u novom Ustavu. Ma koji odnos u društveno-ekonomskom i političkom sistemu koji bi omogućavao bilo čiji monopol nad uslovima i rezultatima rada i uzurpirao pravo radnika da upravlja tim uslovima i rezultatima, nesporiv je sa našim sistemom. Zato se moramo beskompromisno suprotstavljati svim pokušajima i tendencijama negiranja ovog temeljnog odnosa našeg socijalističkog samoupravnog sistema.

Razumije se, neotuđivo pravo da odlučuje o svom radu i njegovim rezultatima, radnik ne može ostvarivati kao izolovan pojedinac, nego samo zajedno sa drugim radnicima u udruženom radu. Osnovni oblik tog udruživanja je osnovna organizacija udruženog rada, u kojoj svaki radnik, ravnopravno sa svim drugim radnicima, neposredno upravlja svojim radom i sredstvima društvene reprodukcije i u kojoj odlučuje o dohotku kao zajedničkom rezultatu udruženog rada. Takav položaj radnika u osnovnoj organizaciji upravo je ono što treba da sprječava da mu bilo ko uzurpira njegova prava.

Osnovna organizacija udruženog rada nije, razumije se, zatvorena, autarhična i sama sebi dovoljna. Nužnost stalnog podizanja produktivnosti ukupnog društvenog rada kao osnove sve boljih uslova života zahtijeva sve neposrednije udruživanje rada. Neposredno i sve potpunije udruživanje rada i u socijalističkom društvu se ostvaruje postupno, zavisno od razvoja proizvodnih snaga društva, ali je to neminovno. Uostalom, kao objektivno nužan proces, to je i u osnovi historijske neminovnosti nastanka komunističkog društva, pretvaranja društva u slobodnu asocijaciju proizvođača...

(Josip Broz Tito: »Samoupravljanje«, Beograd, 1977, str. 214—215 i 397—398)

Uloga nesvrstanih zemalja

(XI Kongres SKJ)

Pokret nesvrstanosti postigao je velike uspjehe, zahvaljujući prije svega tome što odražava objektivne životne interese čovječanstva i što je u njegovoj platformi sadržan program izgradnje novih demokratskih međunarodnih odnosa u miru, bezbjednosti za sve i ravnopravnoj saradnji. Kao takav on najdosljednije istupa protiv blokove podjele, imperijalizma i svih drugih oblika dominacije. Zbog toga pokret nesvrstanosti nije samo moralna snaga, već postaje sve uticajniji svjetski faktor u međunarodnim odnosima bez koga više nije moguće rješavati osnovne međunarodne probleme. Pokret nesvrstanosti je postao takva međunarodna snaga u prvom redu zbog toga što je umio da očuva jedinstvo i solidarnost u osnovnim pitanjima i zajedničkim interesima, svoju širinu i progresivnu orijentaciju, kao i svoju stvarnu nezavisnost u odnosu na vojno-političke blokove velikih sila.

Pokret nesvrstanosti se danas suočava sa teškoćama i iskušenjima. Njegovi protivnici na raznim stranama nastoje da ga razjedine i oslabe njegovu akcionu sposobnost, jer u njemu vide glavnu pokretačku snagu svestrane emancipacije naroda i zemalja. Zato i ne prezaju od direktnih pritisaka i napada na njihovu nezavisnost i svakovrsnog miješanja u njihove unutrašnje poslove. Iskorišćavaju se sporovi i nesuglasice između pojedinih nesvrstanih zemalja u cilju raspirivanja konflikata, a svjedoci smo i ratnih sukoba. To je velika šteta.

Isto tako, izvana se podstiče diferencijacije i podjele na bazi ideoloških, regionalnih, vjerskih i drugih motiva. To su negativne i opasne pojave, bez obzira na parole i obrazloženja iz kojih se zaklanjaju njihovi protagonisti. Cilj takvih pokušaja je jasan: teži se razbijanju pokreta i, u krajnjoj liniji, likvidaciji politike nesvrstanosti kao samostalne međunarodne snage (a znamo kakva je to snaga — to su dvije trećine čovječanstva), ili mijenjanju karaktera pokreta nesvrstanosti, vezivanju i podređivanju pokreta tuđim interesima i blokovskoj politici. Oni koji rade na tome ispuštaju iz vida činjenicu da je nesvrstanost danas veoma važan faktor i ovakve svjetske ravnoteže, stabilnosti kakvu danas imamo. Zbog toga pokušaji da se nesvrstane zemlje podijele, odnosno privuku na svoju stranu, neminovno vode i zaoštavanju međunarodnih odnosa u cjelini, a posebno odnosa među blokovima i velikim silama, što potvrđuju i neki nedavni događaji. Progresivni karakter politike nesvrstanosti izražava se u poznatim principima na kojima se zasniva, u ciljevima za koje se bori i u zajedničkom djelovanju nesvrstanih zemalja. Njihovo vještačko dijeljenje na progresivne i konzervativne direktno je upereno protiv takvog njenog karaktera i uloge.

Ja sam čvrsto uvjeren da nesvrstane zemlje mogu da prebrode sve opasnosti i očuvaju jedinstvo koje je u interesu svake nesvrstane zemlje i svih zajedno. Samo udruženi možemo ostvariti zajedničke težnje i postići da svako ostane nezavisan i samostalan u sopstvenom razvoju. Razlike i sukobi se moraju što prije prevazići, jer štete svima nama. Na konferencijama nesvrstanih ne jednom smo istakli neophodnost mirnog rješavanja sporova, u skladu sa našim principima. Ne smijemo u međusobnim odnosima primjenjivati silu i agresiju, ono protiv čega se inače od početka borimo kao jedne od najvećih opasnosti po međunarodne odnose. Svi zajedno moramo uložiti nove napore za iznalaženje odgovarajućeg puta i načina za mirno rješavanje sporova i sukoba u svakom konkretnom slučaju...

Spoljnopolitička aktivnost Jugoslavije

... Dosljednom politikom nesvrstanosti i ravnopravne saradnje mi smo ojačali položaj i bezbjednost Jugoslavije. Međunarodni položaj naše zemlje danas je čvršći nego ikada ranije. To, naravno, nije rezultat samo uspješne spoljne politike, već i veoma stabilne unutrašnje situacije i čvrstine jugoslovenskog društvenog bića. Naša spoljna i unutrašnja politika prolaziću jedna iz druge, jer se zasnivaju na istovjetnim principima, među kojima je u prvom redu ravnopravnost naših naroda i narodnosti. Uspješnu spoljnu politiku možemo voditi samo pod uslovom stalnog unapređenja socijalističkih društvenih odnosa na osnovama samoupravljanja i daljeg razvoja socijalističke demokracije. Prema tome, naša spoljnopolitička aktivnost odvija se na najširim društvenim osnovama, i na tome polju naši radni ljudi imaju odlučujuću riječ. Oni su, dakle, u svakom pogledu gospodari svoje sudbine i samostalnog razvoja. Utoliko više izgledaju besmislena razna nagađanja o budućnosti Jugoslavije. Ona ostaje takvom kakvu su je izgradili i kakvu grade njeni narodi i narodnosti — i sada i ubuduće.

(»Referat i završna reč predsjednika Tita — Rezolucije — Statut SKJ«, Izdavački centar »Komunist«, Beograd, 1978, str. 15—18, 24—25 i 31—32)

O umetnosti, kulturi i nauci

(Iz referata na VII kongresu SKJ, Ljubljana, 22. april 1958.)

... Koristeći bogatstvo naših sopstvenih kulturnih i naučnih tekovina, koje su postignute u specifičnim uslovima historijskog razvitka naših naroda, mi u isto vrijeme nismo zanemarili, niti smijemo da ne koristimo i dostignuća ljudskog genija drugih naroda, a naročito ona koja se zasnivaju na tekovinama velike oktobarske revolucije. U tome, idejni i politički pečat našeg kulturnog i naučnog života i razvoja mora biti socijalistički, jer socijalizam predstavlja višu formu i sadržinu društvenih odnosa, koja negira uske nacionalne okvire i teži ka univerzalnoj integraciji.

Sa zadovoljstvom mogu konstatovati da smo za posljednjih nekoliko godina smjelije pošli putem razvoja našeg kulturnog i naučnog života, o čemu najbolje svjedoče razvoj naučnih i kulturnih ustanova, dostignuća u pojedinim granama nauke i umjetnosti, naše mnogobrojne veze i sporazumi o kulturnoj i naučnoj saradnji sa mnogim zemljama.

Želim ovdje da naglasim da je za našu socijalističku zajednicu, kao cjelinu, od veoma velike važnosti da se naš kulturni i naučni život u prvom redu razvija u pravcu što tješnjeg povezivanja kulturnog i naučnog rada u našim republikama. Jer, na žalost, moram da kažem da je u posljednje vrijeme bilo izvjesnih negativnih pojava koje bi mogle nanijeti štetu našem jedinstvu. I u tom pitanju velika odgovornost leži na komunistima, koji ne smiju padati pod uticaj raznih malograđanskih krugova sa lokalističkim tendencijama, već odlučno moraju suzbijati takve tendencije...

O zadacima književnika i o književnosti

(Iz razgovora sa delegacijom prvog Kongresa književnika, 19. novembra 1946)

...Ja mislim da ćete se vi složiti sa mnom u ocjeni uloge književnika danas. U novoj Jugoslaviji njihova uloga vrlo je velika. To ne znači samo, li ne radi se samo o tome — da pisci u umjetničko-literarnoj formi uvijekovječe veliku historijsku epohu kroz koju smo prošli i kroz koju sada još prolazimo, nego se radi i o tome da pisci svojim djelima treba da rade na formiranju karaktera novih ljudi. Ranije, mnogi ljudi nisu bili saglasni s tim da se utiče na pravac literarnog stvaralaštva. I ja sam takođe protiv ukalupljivanja, odnosno uniformisanja literature. Književnik treba da ima punu slobodu razvijanja. Ali — vi ćete se sigurno u tome složiti sa mnom — ja sam protiv toga da se, pod izgovorom odbrane slobode književnog stvaranja, piše i ono što je štetno. Na primjer, ja nikako ne mogu da se složim s onim što se u zapadnim demokratijama priča o tobožnjoj punoj slobodi štampe. Kakva je to »puna« sloboda štampe i u čemu se ona sastoji? Ona se sastoji u tome što se svakome dozvoljava da piše i najveće laži i klevete, pod izgovorom da je to sloboda i da je to moralno. S našeg stano- višta to je amoralno, i takva je sloboda štetna...

* * *

...U našem samoupravnom socijalističkom društvu uloga inteligencije je izuzetno značajna. Radna i progresivna inteli- gencija bila je uvijek, kroz historiju, saveznik radničke klase u borbi za njeno oslobođenje i pobjedu revolucije. Između inte- ligencije i radničke klase u našoj zemlji sve više nestaju klasi- čne razlike. Oni se danas udružuju u borbi za ostvarenje historij- skog cilja — besklasnog društva.

Naime, u socijalističkim samoupravnim odnosima stvaraju se uslovi za oslobođenje rada, za slobodniju ličnost i njenu veću kreativnost, za razvoj stvaralačke naučne i društvene kritičke misli. Jednom riječju, izgrađujemo društvo koje pruža neizmjer- ne mogućnosti. A koliko ćemo te mogućnosti pretvoriti u stvar- nost, zavisi od svih nas, a u velikoj mjeri od naučnih i peda- goških rezultata i napora naših univerziteta.

(J. B. Tito: »SKJ u novoj etapi razvoja socijalističkog samoupravljanja«, Cen- tar PK SKV za političke studije i marksističko obrazovanje, Novi Sad, 1976, str. 259—262)

Idejno-političko obrazovanje je i lična potreba i društvena obaveza svakog člana SKJ

(Iz referata na Desetom kongresu SKJ)

Razumije se, društvene protivriječnosti odražavaju se i u redovima omladine. Iako ona stasa i vaspitava se u socijalisti- čkom društvu, bilo bi pogrešno idealizirati njenu svijest i smat- rati je imunom od pogleda i ponašanja tuđih socijalizmu. Zbog toga, sva pitanja društvenog položaja, uloge i aktivnosti om- ladine, a posebno njenog vaspitanja, moraju više nego do sada biti u centru pažnje Saveza komunista.

Ne bih ovdje šire govorio o obrazovanju omladine, njenom ideološkom i radnom vaspitanju, o važnosti radnih akcija, spo- rom rješavanju nekih nagomilanih problema koji se tiču uslova rada, školovanja i života omladine, o većem angažovanju komu- nista u sportskim i drugim organizacijama koje okupljaju om- ladinu itd., jer je o svemu tome bilo govora na Trećoj konferen- cijji SKJ. Istakao bih samo potrebu daljeg sistematskog rada na podizanju marksističkog znanja omladine, iako je u tom po- gledu već nešto učinjeno.

Omladina treba da upoznaje i razvija naše revolucionarne tradicije, čime se mlade generacije vezuju za najsvjetlije tekovine socijalističke revolucije, u kojoj je omladina imala veliku ulogu. A njegovanje revolucionarnih tradicija među mladim ljudima je i upoznavanje sa djelom njihovih vršnjaka. Trajane vrijednosti koje je stvorila naša revolucija neiscrpan su izvor socijalisti- čkog vaspitanja omladine — za jačanje bratstva i jedinstva naših naroda i narodnosti, jugoslovenskog socijalističkog patriotizma, internacionalizma, borbenosti i samoprijedora.

(TITO, Govori i članci (1971—1976), Savezni sekretarijat za narodnu odbranu — Politička uprava, Beograd, 1977, str. 139—140, 148)

Na nauku Marksa i Engelsa ne gledamo kao na dogmu

(Iz razgovora s učesnicima seminara Edi Šervuda, Beograd, 18. juli 1954)

Htio bih da kažem u vezi s tim da mi gledamo na nauku Marksa i Engelsa ne kao na dogmu, kao na nauku koja u odre- đenom obliku mora da se primijeniti, nego kao na sredstvo koje nam omogućava da lakše odredimo pravac razvitka. To što su oni govorili bilo je u devetnaestom vijeku, a mi smo sada u dvadesetom. U ovom vijeku čovječanstvo se toliko razvilo i otišlo naprijed, da se izvjesne stvari moraju mijenjati da bi se uzeo pravilan pravac. Uzmimo kao primjer različite sisteme, razne metode socijalizma, ili kapitalizma, u kome takođe ima raznih varijanata unutrašnjih sistema. Jugoslavija je danas do- kaz da i u komunističkom odnosno socijalističkom sistemu po- stoje i da će se razvijati razne varijante, jer će se i svaka zemlja razvijati prema svojim specifičnim uslovima. Zato je, po mom mišljenju, kad se govori o mogućnosti i nemogućnosti koegzistencije dva sistema, pogrešno kad se na Zapadu iz čitavog učenja Marksa i Engelsa istrgne jedna formulacija koja danas mora da se mijenja — pa se na osnovu te formulacije proglasi čitav marksizam za nevažeću nauku. Što se nas tiče, mi uzimamo i služimo se onim formulacijama koje su korisne specifično za našu zemlju.

(J. B. Tito: »Govori i članci«, knjiga IX, »Naprijed«, Zagreb, 1959, str. 211—212)

sistematskije organizirati obrazovanje

(Iz završne riječi na XI kongresu SKJ)

...Kao što ste vidjeli, ja sam u svom referatu dosta pažnje posvetio marksističkom obrazovanju i idejno-političkom ospo- sobljavanju komunista. To je naročito važno danas, s obzirom da je između Desetog i Jedanaestog kongresa u Savez komunista primljeno gotovo 700.000 mladih ljudi, punih energije i vjere u snagu Saveza komunista i potrebu da on bude sve jači i jači. Tačno je da smo u tom pogledu učinili krupan korak naprijed. Ali, moram da kažem da ja još uvijek nisam zadovoljan ni sa programima te aktivnosti, jer oni nisu kakvi bi trebalo da budu, ni sa mogućnostima jednog broja onih koji tu nastavu izvode. A mi imamo nemalo uzdignutih kadrova koji mogu biti dobni nastavnici. Cjelokupna ta aktivnost mora se organizirati solid- nije i sistematskije. Briga za kadrove, naročito mlade, za njihovo uzdizanje, bila je uvijek jedan od naših osnovnih zadataka. Neka to ubuduće bude naša još veća briga. Jer, Savez komunista mora stalno ideološki jačati da bi kao revolucionarna partija radnih masa uspješno ostvarivao svoju vodeću ulogu.

Jednom rečju, idejno osposobljavanje, njegovanje kolektiv- nog rada i podizanje lične i kolektivne odgovornosti — to su pitanja kojima ja pridajem izuzetnu važnost...

Beograd, 20. juna 1978.

(»Jedanaesti kongres SKJ; referat, završna reč predsednika Tita, Rezolucije i Statut SKJ«, IC »Komunist«, Beograd, 1978, str. 91)

Socijalistički svjesna omladina

...Naša omladina ima veliki zadatak i u tome da se vaspiti- tava u duhu naše stvarnosti, u duhu socijalizma. Ali, to ne znači da treba samo apstraktno izučavati djela velikih mislilaca Mark- sa, Engelsa i Lenjina; potrebno je isto tako i stvaralački, u vezi sa svakodnevnim praksom u našoj zemlji i sa pozitivnim isku- stvima postignutim u drugim socijalističkim zemljama, izučavati tu nauku. To je danas dužnost naše omladine. A oni koji budu pripremali program školovanja na višim školama imaju zadatak da daju pravilan pravac razvitku naših mladih ljudi koji budu učili u tim školama.

Od vas, omladinaca, bili vi na višim školama, na selu ili u fabrici, mi tražimo da radite tako da se naš mladi čovjek svugdje formira u socijalističkog stvaraoca, u socijalističkog građanina koji će biti svesjan svojih dužnosti. Vaša organiza- cija mora o tome da se brine. Ali, pokazalo se kao apsolutno pogrešno ono što mnogi danas misle, da je dovoljno biti u jed- noj organizaciji pa da čovjek već ima socijalističku svijest. To nije dovoljno i zato je potrebno raditi na razvijanju svijesti kod naših ljudi. Jer, ima i komunista koji još nisu dovoljno socia- listički svjesni, i zato i njih treba vaspitavati u tom pogledu. A na taj način doći će se i do one najosnovnije stvari, na koju se često zaboravlja, do razvijanja što punijeg osjećanja dužnosti i odgovornosti svakog pojedinca, i omladinca i starijih.

(J. B. Tito: Govori i članci, knjiga XIII, »Naprijed«, Zagreb, 1960, str. 22—29)